

תני ר' פלוני' – ברייתות על שם אמוראים

מלבד הברייתות הסתמיות המוצעות בתלמוד הבבלי בלשון 'תנו רבנן' ו'תניא', ובתלמוד הירושלמי ב'תני', מובאות ברייתות בשם אמוראים ששנו או שסידרו אותן: תני ר' פלוני... ופעמים: תני ר' פלוני (בבבלי אף: תני תנא) קמיה דר' (בירושלמי: קומי ר') אלמוני...

ברייתות אלו על שם אמוראים שונות מן הברייתות הסתמיות בזה שהן על פי רוב קצרות ואין בהן מחלוקת ואף לא נזכר בהן שום תנא, ואילו הברייתות הסתמיות רובן ארוכות ויש בהן מחלוקת ונזכרו בהן תנאים. תוכנן וצורתן של הברייתות האלו מעידים עליהן שהן חדשות (עי' להלן עמ' 34) והובאו על שם האמוראים ששנו או שסידרו אותן, ואילו הברייתות הסתמיות עתיקות ופתיחתן: 'תנו רבנן' או 'תניא'.

אמנם יש קצת ברייתות על שם אמוראים המחזיקות גם פלוגתות ושמות תנאים, והן בבחינת פרט ועוללות שנשמטו מקובצי הברייתות העתיקות ונדעו לבעלי התלמוד על ידי האמוראים שבשמם הוזכרו. ברייתות אלו מתחלקות לכמה מינים:

א. ברייתות המשלימות את המשנה... ב. ברייתות השונות הלכות שלא נשנו במשנה... ג. ברייתות הדנות בענינים שאינם שנויים במשנה... ד. ברייתות השונות נוסח אחר למחלוקת או לדעות התנאים שנקבעו בברייתות סתמיות...

ברייתות אלו כמו שאמרנו, מעטות הן, ואילו רוב הברייתות על שם אמוראים אין בהן שמות תנאים ונתחברו ונערכו בזמן מאוחר. יתר על כן: אמוראים הרבה לא החשיבו הברייתות על שם אמוראים כדרך שהחשיבו הברייתות הסתמיות. שכן ידוע שאין האמוראים רשאים לחלוק על ברייתות, ודרך התלמוד להקשות על דבריהם מן הברייתות הנוגדות להן. אבל יש שאמוראים חולקים על ברייתות ששנו על ידי אמוראים ואף התלמוד אינו מקשה עליהם מברייתות אלו אלא מביא אותן יחד עם מאמרי האמוראים כדרך שהוא מביא מחלוקת בין האמוראים. לדוגמא: ברכות יא, א: תני רב יחזקאל עשה כדברי בית שמאי – עשה וכו', רב יוסף אמר עשה כדברי בית שמאי, לא עשה ולא כלום...

וכן מוצאים שהביאו ראייה מברייתא סתמית לברייתא על שם אמורא: ערובין פו, א: אמר רב נחמן תנא דבי שמואל וכו' תניא נמי הכי וכו', וכן ראייה בסוכה כו, א לתני רמי בר יחזקאל. מכאן שלא העריכו הברייתות של האמוראים כברייתות הסתמיות.

טעמו של הדבר שברייתות על שם האמוראים לא היו חשובות הרבה בעיני אמוראים כברייתות גמורות, נראה משום שאמוראים שוני הברייתות הוסיפו עליהן את דבריהם ושיטותיהם, לפיכך הרשו לעצמם אמוראים לחלוק עליהן מאחר שיש בהן גם דעות והוספות של השונים והמסדרים. וזהו שאמרו כמה פעמים, שאמוראים אמרו מאמר זה ואף שנו כך בברייתות שלהם, כגון: אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה (שבת כד, ב...).

אבל פעמים חולקים האמוראים עצמם על הברייתות שלהם, כמו שאמר אבבי בבבלי שבת נד, א ובביצה כט, א: השתא דאמר שמואל טפח (אסור) ותנא דבי שמואל טפחיים (מותר), שמואל הלכה למעשה אתא לאשמעינן (שלמעשה לא יורו כמשנתו), וכן אומר לוי (ערובין י, א), אין הלכה כאותה משנה (ששנה), כדרך האמוראים הראשונים שפסקו פעמים נגד סתם משנה וברייתא...

כשם שלא הקשו מברייתות אלו על האמוראים החולקים עליהן, כך לא הביאו בבבלי ראייה מהן, ולא אמרו: 'תניא כוותיה דר' פלוני', ובמקום שאין מחלוקת אמוראים לא אמרו 'תניא נמי הכי', דתני ר' חייא וכיוצא בו, אלא במקומות שברייתות הללו מסייעות לאמוראים אמרו פעמים: תני ר' חייא לסייעיה לר' פלוני (שבת כ, א...), ופעמים הרבה אמרו: אמר ר' פלוני וכן תני ר' פלוני...

כל מה שאמרנו על ערכן של הברייתות שהובאו על שם אמוראים כוחו יפה אף לגבי הברייתות שהרצו 'התנאים' לפני האמוראים...

על 'תנאים' אלו נאמר במפורש שהם הוסיפו במשנתם מדברי האמוראים... וכן מוצאים באמוראים ששנו במפורש במשנה או בברייתא את פירושם של האמוראים שלפניהם למשנה...

אמרנו למעלה (עמ' 28) שתוכן הברייתות על שם האמוראים וצורתן מעידים עליהן שהן חדשות, שכן רובן מפרשות ומשלימות את המשנה או ברייתות אחרות ומיעוטן מחזיקות הלכות חדשות שלא נידונו במשנה ובברייתות עתיקות. אף לשון הברייתות וסיגנון מראים על דרך הפרשנות שבתקופה מאוחרת...

ברייתות של בית ר' ישמעאל ושל ר' שמעון ותנאים אחרים:

בבבלי מובאות ברייתות מיוחסות לבית מדרשו של ר' ישמעאל בשם: 'תנא דבי ר' ישמעאל' ובירושלמי הן מובאות בלשון 'תני ר' ישמעאל'. פעמים אומר הבבלי: אמר ר' פלוני וכן תנא דבי ר' ישמעאל... כפי שהוא אומר לגבי ברייתות שעל שם אמוראים (למעלה עמ' 33). מעובדה זו כבר אפשר להסיק שברייתות אלו שוות בערכן לברייתות על שם אמוראים שביירונו טיבן למעלה. וכן נמצא שחולקים אמוראים בהלכה על תנא דבי ר' ישמעאל ומרימר פסק כמותם (חולין קלב, א, ע"ש). ובייחוד חשובה העובדה שבברייתות של ר' ישמעאל בבבלי וירושלמי לא נזכר שום תנא, כשם שלא נזכר בברייתות שעל שם אמוראים...

הביטוי 'תנא דבי ר' ישמעאל' מציין ברייתא של בית ר' ישמעאל שאין בה דעות ומחלוקות תנאים, אלא דרשות ומאמרים סתמיים. לפיכך סברו בבבלי שהתנא לא שנה אלא דעת ר' ישמעאל ושיטתו, ואמרו: ואף ר' ישמעאל סבר וכו' דתנא דבי ר' ישמעאל וכו' (בבא בתרא כה, א), והקשו מר' ישמעאל על תנא דבי ר' ישמעאל ותירצו: תרי תנאי ואליא דר' ישמעאל (זבחים נב, א). וכן העיר אבבי בקידושין לז, ב (שהובא למעלה) על הסתירה שבין ר' ישמעאל לתנא דבי ר' ישמעאל, כמו שהעיר כז, א על הסתירה שבין תנא דבי ר' ישמעאל זה לבין תנא דבי ר' ישמעאל זה, ע"ש...

מה שביארנו בענין 'תנא דבי ר' ישמעאל' ו'תני ר' ישמעאל' כוחו יפה גם לגבי הקבצים על שם תנאים המכונים 'תני ר' שמעון בן יוחי', 'תני ר' אליעזר בן יעקב' בירושלמי, או: 'תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב' בבבלי, ועוד. בקבצים אלו לא הוזכר שום תנא, והם דומים לברייתות של בית ר' ישמעאל ולברייתות של האמוראים...

נמצאנו למדים שהברייתות של תנא דבי ר' ישמעאל ודבי ר' שמעון וכיוצא בהן ערכן כברייתות של האמוראים ואינן חשובות כברייתות גמורות.

[מתוך: מבוא לתלמודים, ח' אלבק, עמ' 28-43]